چۆن منداڵەکانتان فێری ئازادی دەکەن.. رێزا شوان

ئازادی مافێکی پیرۆز و بنەڕەتی هەموو مرۆڤێکە بەبی جیاوازی. بە زگماکی لەگەڵ مرۆڤدا لەدایک دەبێت و لەسەندنەوەی نییە. ئازادی بریتییە لە توانای مرۆڤ کە خۆی بڕیار بدات؛ بەبێ هیچ دەستێوەردانێکی دەرەکی یان سنووردارکردنێک کە لەلایەن کەسانێکی کەوە بسەپێنرێت. " ئازادی واتە ژیان بە ئاشتی و رێزگرتن لە هەمووان". گەر بە دروستی لە واتای ئازادی تێبگەین و بەکاری بهێنین، دەتوانێت یارمەتیدەرمان بێت بۆ گەیشتن بە هیواکانمان و بە بنیاتنانی جیهانێکی باشتر بۆ هەمووان.

(یۆهان ڤان گۆتە) دەڵێت:"هیچ کەسێک لەو کەسانە کۆیلەتر نین.. کە بە هەڵە لەو باوەڕەدان کە ئازادن".

فەرهەنگی ئۆکسفۆردی نوێی ئەمریکی، بەم شێوەیە پێناسەی چەمکی ئازادی دەکات: "توانای مافی مامەڵەکردن، قسەکردن، یان بیرکردنەوەی مرۆڤ بە ئارەزووی خۆی، بەبێ بەربەست و سنووردارکردن". ئازادی یەکێکە لەو مافە گرنگانەی کە دەتوانین بیگوێزینەوە بۆ نەوەکانی داهاتوومان.

ئازادی چەمکێکی گرنگە، دەکرێت بە تێگەیشتنی لەلایەن منداڵانەوە قورس بێت.

ئاسان نییە کە منداڵان بە ئاسانی لە چەمکی ئازادی تێبگەن، چونکە ئازادی شتێکی فیزیکی نییە، کە دەست لێبدرێت یان بۆن بکرێت یان ببینرێت. پێویستە بە شێوازێکی ئاسان و بە زمانێکی ساکار ئازادی بۆ منداڵان روونبکرێتەوە. تا بتوانن لە واتا و لە گرنگی و لە سوودەکانی ئازادی تێبگەن و لە ژیانی رۆژانەیاندا، پراکتیکی بکەن.

یەکێک لە مافە دانپێنراوەکانی منداڵان:"مافی پاراستن و چاودێری و ئازادی رادەربڕین و بۆچوونەکانیانە،..." کەواتە ئازادی بۆ منداڵان مافێکی دانپێنراوە، لەلایەن کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە. هەرەزۆری وڵاتانی جیهانیش واژۆی ئەم بڕیارەیان کردوون. یەکێک لەو مافانە، هەموو منداڵێک مافی ئەوەی هەیە، بە ئازادی بیروڕای خۆی لەسەر هەموو بابەتەکانی تایبەت بە ژیانی خۆی دەربڕێت.

یەکەم شوێن بۆ ئەوەی منداڵان فێری چەمکی ئازادی بکرێن، خێزانەکان و ماڵەوەن. دایکان و باوکان دەتوانن بە پراکتیزەکردن، چەمکی ئازادی و مۆدێل و نموونەی ئازادی فێری منداڵەکانیان بکەن. گەلێک بەنەی نیشتمانی و نەتەوەییمان هەیە، گەلێک سروودی نیشتمانی و هۆنراوە و چیرۆکمان بۆ منداڵان هەیە، کە باس لە ئازادی دەکەن، دەکرێت دایکان و باواکان بیانقێزنەوە و لە میانەیانەوە، بە زمانێکی ساکار و شیرین و بە شێوازێکی ئاسان، باسی ئازادی بۆ منداڵەکانیان بکەن.

پێدانی ئازادی بە منداڵەکانان، بە گەڕان بە دوای بیرکردنەوە وبۆچوونەکانیاندا، بەشێکی سەرەکییە بۆ یارمەتیدانی گەشەکردنیان.

چەمکی ئازادی، لە خێزانەکەوە بۆ خێزانێکی تر، جیاوازییەکی زۆری هەیە.

خێزانی وا هەیە، کە هەموو شتێکیان لە منداڵەکانیان کردوون بە "بەقە" یە.

چاندنی بنەماکانی ئازادی، لە منداڵانی بچووکدا، لەسەری رادێن، لە ئەمەو لە داهاتووشدا، دەقی پێوە دەگرن و کاردانەوەیەکی ئەرێنی جوان و باشیان دەبێت.

گرنگە کە منداڵەکانتان فێری ئەوە بکەن، کە ئازادی بریتییە لە توانای بیرکردنەوەی سەربەخۆ. ئەمەش واتە توانای بیرکردنەوەی خۆیان و بڕیاردانە لەسەر بنەمای ئەوەی، کە پێیان وایە، بڕیاری دروستیان داوە، کە زادەی هۆش و بیرکردنەوەی خۆیانە. نەک تەنها شوێنکەوتنی ئەوەی کەسانی تر دەیڵێن.

گەورە پەروەردەکاران و پسپۆرانی گەشەپێدانی منداڵان، کۆکن لەسەر ئەوەی کە منداڵان پێویستیان بە ئازادی و بە سەربەخۆیی هەیە. بۆ ئەوەی بە دروستی گەشە بکەن. تا دەرفەتی زیاتریان هەبێت بۆ بڕیاردان و بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانیان و هەڵگرتنی بەرپرسیارێتییەکی زیاتر، لێهاتووتر دەبن و لە بڕیارەکانیشیاندا متمانەیەکی زیاتریان بە تواناکانی خۆیان دەبێت، زیاتریش پشت بە خۆیان دەبەستن.

لە سوودەکانی ئازادی بە منداڵان:

١ـ ئازادی بە منداڵان، دەرفەت پێدانیانە بە گەڕان بە جیهانی دەوروبەریان و فێربوون و گەشەکردن، لە رێگەی ئەزموون و پراکتیکەوە، منداڵان خۆیان دەناسن

و لە جیهان تێدەگەن. رێگەی ئەوەیان پێدەدات بە شێوەیەکی

جیهانی بیربکەنەوە.
٢- پەرەپێدانی هاوسۆزی و لێبووردن و رێزگرتنیان بە ئەوانی تر دەبێت.
٣- ئاسۆی بیرکردنەوە و ئەندێشەی منداڵان فراوانتر دەکات.
٤- ئامادەکردنی منداڵان بۆ رووبەڕووبوونەوەی، ئاستەنگییەکانی ژیانی راستەقینەیان.
٥- دەرگای گفتوگۆی هۆشیاری شارستانی و بەشداریکرد لە کۆمەڵگادا بۆیان دەکاتەوە.
٦- هانیان دەدات بەرپرسیارێتی لە کردار و بیرکردنەوە و بڕیارەکانیان لە ئەستۆ بگرن.
٧- منداڵان فێری ڕەخنەگرتن دەبن و بە ئازادی را و تێبینی و بۆچوونەکانیان دەربارەی ئەوبابەتانەی دەیانخوێننەوە یان گوێیان لێیان دەبێت یان دەیان بینن. بۆ نموونە، کە هۆنراوەیەک یان چیرۆکێک دەخوێننەوە یا گوێیان لێیان دەبێت، یان کە فیلمێکی ئەنیمەیشن بە منداڵان دەبینن، لێیان بپرسن، بە ئازادی باس لە لایەنی باش و خراپییان بکەن.
٨- باوەڕی متمانە بەخۆبوون و توانای بیرکرنەوە و بڕیاردانی منداڵان بەرزدەکاتەوە.
٩- ئازادی وا لە منداڵان دەکات، پەرە بە خولیا و بەهرە و تواناکانیان بدەن، تا ببن بە تاکی سەربەخۆی داهێنەر.
١٠- ئازادی کلیلی پەروەردەکردنی ئەو منداڵانەیە، خۆیان بیردەکەنەوە و بڕیاردەدەن.
١١- منداڵان فێری ئەوە دەبن، پەند و وانە لە هەڵەکانیان وربگرن، فێریش دەبن چۆن راستیان دەکەنەوە.
منداڵەکانتان فێری ئەوە بکەن کە ئازادی بەشێکی گرنگە لە ژیانی رۆژانەیاندا، بەڵام لەگەڵ ئازادیدا بەرپرسیارتیش دێت. ئازادی رەها نییە و سنووریشی هەیە. پێویستە ئەوەش بە منداڵەکانتان روون بکەنەوە، کە چێژ وەرگرتن لە ئازادی بەو مانایە نییە کە هەرچییەکیان بوێت، بەبێ رەچاوکردن و گوێدان بە یاساکانی ئازادی بیکەن. منداڵان دەتوانن بە ئازادی گوزارشت لە بۆچوونەکانیان و لە بیرکردنەوەکانیان بکەن. لە هەمان کاتدا دڵنیابن لەوەی کە سنووری ئازادییان نەبەزاندوون و پێشێلی ئازادی کەسانی تریان نەکردوون و ئازاریای نەداون و هەستیان بریندار نەکردوون و بێڕێزیان پێنەکردوون. بە نموونە

قوتابی لە پۆل لە قوتابخانەدا، دەتوانێت بە ئازادی گۆزاشتکردن لە بیر و بیرۆکەکانئ خۆی بکات. بەڵام پێویستە گوێش لە بۆچوونەکانی هاوڕێ هاوپۆلەکانیشی بگرێت و رێزیان لێبگرێت، تەنانەت ئەگەر روانین و بۆچوونی جیاوازیشیان هەبێت. ئەمەش ئەوەی بۆ دەردەخات، کە ئازادی هاوسەنگکردنی مافەکانی خۆی لەگەڵ مافەکانی ئەوانی تر دایە. پێویستە منداڵەکانتان فێربکەن، کە جیاوازی بیروڕا بەو مانایە نییە، کە بەرانبەرەکانتان بە هەڵە بزانن، تەنیا لەبەر ئەوەی کە هاوڕاتان نین، بەڵکو بەو مانایەیە، کە ئەوان دیدگای جیاوازیان هەیە.

منداڵانی ئازادی پەروەر، پێویستە ئازادی خۆیان بە شێوەیەک بەکاربهێنن، کە رێز لە شکۆداری خۆیان و لە شکۆداری ئەوانی تر بگرن.

فێرکردن و راهێنانی منداڵان لە تەمەنێکی بچووکەوە، بۆ تێگەیشتن و رێزگرتن لە ئازادی، ئامادەیان دەکات بۆ ئەوەی ببنە تاکێکی متمانە بەخۆبوون و بەرپرسیار و میهرەبان. هەریەکە لە دایکان و باوکان و دادەکانی باخچەی منداڵان و مامۆستایانی قوتابخەنە بن□□تییەکان، رۆڵێکی گرنگ و کاریگەریان لە چاندن و لە فێرکردنی ئەم بەهایەدا هەیە. بە شێوەیەکی کردەیی و گونجاو لەگەڵ تەمەنیان. چونکە منداڵان ب□ ک□نجکاوی لەدایک د□ب□ن. تامەزرۆی دەرب□ی□ن و دۆزینەوە و خۆسەلماندنن. ئازادیش پشتگیری لەم ئارەزووە زگماکییەی ئەوان دەکات، بۆ فێربوون و بڕیاردان و پێکهێنانی ناسنامەی خۆیان. بەڵام ئازادی منداڵان بەبێ رێنمایی و ئاراستەکردن، دەتوانێت ببێتە هۆی سەرلێشێوان یان رەفتاری نائازادی و ناپارێزراو. بۆیە چارەسەر لە فێرکردنی ئازادیدا، ئەوەیە کە ئازادی و بەرپرسیارێتی شان بە شانی یەکتربن.

گرنگە ئێوەی دایکان و باوکان،. لە رێگەی نموونەی رۆژانەوە، ئەم چەمکەیان فێربکەن. ئەمەش دوو نموون□ی ساکارن:

“تۆ ئازادیت لە هەڵبژاردنی چیرۆکی پێش خەوتنت. بەڵام دەبێت لە کاتێ خۆیدا بخەویت”.

“دەتوانیت هاوڕێکانت بانگهێشت بکەیت، بەڵام دەبێت ژوورەکەت پاک بکەیتەوە”.

ئەمەش رووانگەیەکی ئەرێنی و راستەقینەیە، بۆ ئەوەی منداڵان فێربن، کە ئازادی و بەرپرسیارێتی پێکەوە دێن. بەبێ ئەوەی رێسا و یاساکانی ئازادی پشتگۆی بخەن.

پێویستە دایکان و باوکان و دادەکان و مامۆستاکان، نموونە و پێشەنگ و سەرمەشقی ئازادی بن، تا منداڵەکانیان و قوتابیەکانیان لێیانەوە فێربن و چاویان لێیانبکەن.

تێبینی: لە (٦/ مای/ ٢٠٢٤) دا، ئەم نووسینەم “گرنگییەکانی ئازادی دەربڕین بۆ منداڵان” لە چەند سایتێکدا بڵاوکراوەتەوە.

دوبەی: ٢٠٢٦